Marek J. Malinowski
Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

Perspektywy ewolucji współczesnego świata w XXI wieku (Różne opcje i alternatywy. Refleksje osobiste)

Oddając do rąk czytelników kolejny, tym razem jubileuszowy numer 10 naszego Rocznika Filozoficzno-Społecznego „Civitas Hominibus" z 2015 roku, chciałbym na początku przedstawić swoją osobistą refleksję, związaną z tym poruszającym wydarzeniem.

Otóż w 2011 roku – po dwóch latach pracy w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej (AHE) w Łodzi – otrzymałem od władz uczelni propozycję objęcia schedy w postaci stanowiska redaktora naczelnego „Civitas Hominibus" (jego łacińska nazwa bardzo przypadła mi do naukowego gustu) po jego twórcy i „szefie" w pierwszych pięciu numerach, starym przyjacielu z lat wspólnej pracy w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych (PISM) w Warszawie w latach 70., 80. i 90. XX wieku, prof. zw. dr. hab. Franciszku Gołembskim.

Przyjąłem tę propozycję z satysfakcją i radością. Tymczasem minęły 4 lata mojej pracy w AHE i okazało się, że stanąłem przed szansą wydania jubileuszowego numeru 10 tego zacnego czasopisma naukowego. Oczywiście taki stan rzeczy jest poruszający intelektualnie, naukowo i zawodowo, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę fakt, iż w swych planach życiowych po zakończeniu w 2009 roku pracy zawodowej na Uniwersytecie Gdańskim (UG) na stanowisku pierwszego dyrektora Instytutu Politologii UG (byłem także jego założycielem) i podjęciu na jesieni tego roku pracy naukowo-dydaktycznej w AHE nie przewidywałem ani tak długiego zatrudnienia na tej uczelni, ani też pełnienia funkcji redaktora naczelnego jednego z wydawanych przez nią czasopism naukowych.

Jak jednak podkreślają to filozofowie… życie jest pełne niespodzianek i zaskakujących wydarzeń! Podjąwszy się szczytnego dzieła pełnienia funkcji redaktora naczelnego „Civitas Hominibus", postanowiłem, iż nadal nasz Rocznik będzie promował publikacje młodej kadry naukowej, a każdy kolejny numer czasopisma będzie oferował jako główny temat jakiś problem współczesnego świata w bardzo szerokim spektrum zagadnienia, ujętego w wieloaspektowy i wielobarwny sposób, zaś pisany przeze mnie artykuł wstępny będzie akcentował najważniejsze elementy merytoryczne i metodologiczne analizowanej problematyki.

W rezultacie takim generalnym problemem pierwszego „mojego" numeru „Civitas Hominibus" [vol. 1(6) z 2011 roku] były *Główne wyzwania współczesnego świata*, drugiego numeru [vol. 1(7) z 2012 roku] – *Present conditions and perspectives of development of contemporary civilization* (tekst w języku angielskim), trzeciego [vol. 1(8) z 2013 roku] – *Zróżnicowania i różnorodność polityczna, społeczna, kulturowa, religijna, ideologiczna, militarna, ekonomiczna i cywilizacyjna współczesnego świata*, wreszcie czwartego numeru [vol. 1(9) z 2014 roku] – *Przemiany współczesnego świata. Charakterystyka, dynamika, kierunki i perspektywy*.

We wspomnianych czterech ostatnich wydaniach naszego Rocznika znalazło się w sumie 41 rozpraw i artykułów 26 autorek i autorów, zarówno polskich, jak i zagranicznych (z Finlandii, Turcji i Rosji), oscylujących wokół wskazanych w każdym numerze przez redaktora naczelnego głównych tematów współczesnego świata. Warto też podkreślić, iż wśród autorów rozpraw i artykułów naukowych w tych czterech edycjach „Civitas Hominibus" znaleźli się wybitni polscy specjaliści przedmiotu prof. prof. zw.: Stanisław Parzymies (jeden z najwybitniejszych znawców problematyki europejskiej w XX i XXI wieku w Polsce i wieloletni czołowy pracownik Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, UW), Andrzej Wojtczak (długoletni przedstawiciel Polski w Światowej Organizacji Zdrowia – World Health Organization, WHO – w Japonii i Stanach Zjednoczonych Ameryki – United States of America, USA – i czołowy promotor rodzącej się w Polsce nauki o zdrowiu publicznym) i Jakub Z. Lichański (czołowy specjalista od retoryki w Polsce i długoletni pracownik naukowy UW), a z autorów zagranicznych prof. prof.: Anna Liisa Westman (Finlandia), Koray Tutuncu (Turcja) oraz Elena Shlienkowa i Aleksandra Shcherbina (Rosja).

Umieszczono w nich również omówienia ważnych wydarzeń naukowych w Polsce (4), recenzje monografii naukowych autorów polskich i zagranicznych (7) oraz ekstrakty najlepszych prac magisterskich obronionych na kierunku politologia w AHE (7), a napisanych pod kierunkiem: prof. zw. dr. hab. Marka J. Malinowskiego (4), prof. UW dr. hab. Stanisława Sulowskiego (1) i prof. AHE dr hab. Edyty Pietrzak (2).

Na koniec tej krótkiej (samo)oceny czterech ostatnich numerów „Civitas Hominibus" chciałbym odnotować znamienny fakt, iż w latach 2011–2014 zaszły istotne zmiany jakościowe i ilościowe w składzie Rady Programowej Rocznika. O ile do 2011 roku w jej skład wchodziło 4 profesorów: Andrzej Antoszewski z Uniwersytetu Wrocławskiego (UWr), Ireneusz Bittner z Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ) oraz Makary Stasiak i Kazimierz Obuchowski z AHE, o tyle obecnie członkami tego gremium są profesorowie obojga płci z 7 wyższych uczelni w Polsce: Uniwersytetów Warszawskiego, Łódz-

kiego, Gdańskiego, Wrocławskiego i Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Collegium Mazovia Innowacyjnej Szkoły Wyższej w Siedlcach i AHE, a także z 4 uniwersytetów zagranicznych: Ankara University i University of Tampere oraz North Karelia University of Applied Sciences i Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration / Samara State University of Architecture and Civil Engineering, w liczbie 12 osób, ponadto jedna zasłużona adiunkt z Uniwersytetu Łódzkiego.

Wśród tego grona znajdują się tak wybitni profesorowie, jak na przykład wspominani już: A. Antoszewski, S. Parzymies i A. Wojtczak oraz poprzedni redaktor naczelny „Civitas Hominibus" F. Gołembski, ponadto również: obecny dziekan Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Roman Backer, dyrektor Instytutu Politologii Uniwersytetu Gdańskiego Tadeusz Dmochowski i jego wicedyrektor Rafał Ożarowski, a także profesorowie: Pinar Melis Yelsali Parmaksi z Ankara University i Tuomo Melasuo z University of Tampere oraz wspominane już: A. L. Westman z North Karelia University of Apoplied Sciences i E. Shlienkowa z Samara State University of Architecture and Civil Engineering. To bardzo szacowne grono w skali międzynarodowej w zakresie szeroko pojętej współczesnej problematyki filozoficzno-społecznej.

Nie sposób nie wspomnieć w tym miejscu również o świeżo upieczonej prof. AHE dr hab. E. Pietrzak, która od początku istnienia „Civitas Hominibus" jest jego „dobrym duchem". Współpracując z Nią ściśle od 2011 roku, nie mam najmniejszych wątpliwości, że bez Jej intelektualnego, redakcyjnego i organizacyjnego wkładu regularne ukazywanie się i utrzymywanie wysokiego poziomu merytorycznego i formalnego naszego Rocznika byłoby niezmiernie trudne, czy wręcz niemożliwe. Dlatego jestem o Jej pracy w nim jak najlepszego zdania. Również niezwykle wysoko cenię dotychczasowe osiągnięcia naukowo-badawcze, dydaktyczne i organizacyjne E. Pietrzak. Uważam też, iż ma przed sobą znakomite perspektywy dalszego rozwoju naukowego, zawodowego i intelektualnego.

Podtrzymując zaś w pełni przyjętą przez siebie w momencie obejmowania stanowiska redaktora naczelnego „Civitas Hominibus" zasadę, że mój artykuł wstępny będzie akcentował najważniejsze elementy merytoryczne i metodologiczne problematyki analizowanej w danym numerze naszego Rocznika, pragnę podkreślić, iż takim głównym tematem jego jubileuszowego numeru 10 są perspektywy ewolucji współczesnego świata w XXI wieku, obejmującej wszystkie sfery życia publicznego, w których przejawia się obecna cywilizacja ludzka.

Precyzując na wstępie merytoryczne i metodologiczne założenia tej problematyki, należy stwierdzić, iż za fundamentalną cechę współczesnych nauk humanistycznych, w tym oczywiście również nauk o polityce, czyli politologii oraz nauki o stosunkach międzynarodowych, uważam specyficzną piramidę, składającą się z trzech kolejno następujących po sobie stopni: dolny stopień tworzy analiza otaczającej nas rzeczywistości społeczno-politycznej i międzynarodowej, środkowy stopień – synteza zgromadzonego materiału faktograficznego połączona z jego teoretycznym przetrawieniem i uogólnieniem, a najwyższy stopień – predykcja i prognozowanie w określonym czasie przebiegu analizowanych procesów i zjawisk.

Przez określony czas rozumiem przy tym dystans krótkoterminowy, obejmujący okres najbliższych kilkunastu miesięcy – są to prognozy bieżące, następnie dystans średnioterminowy, obejmujący okres najbliższych 5–10 lat – są to prognozy o wyraźnie większym ciężarze gatunkowym predykcji, wreszcie dystans długoterminowy, obejmujący okres najbliższych dziesięcioleci, a nawet czas do końca XXI wieku – są to prognozy o cywilizacyjnej skali, noszące znamiona być może „political" i „science fiction".

W numerze 10 „Civitas Hominibus" zaproponowałem autorom i autorkom przyjętych do druku rozpraw i artykułów perspektywę średnioterminową, obejmującą okres najbliższych 5–10 lat, czyli do końca pierwszego ćwierćwiecza XXI wieku. Żywię bowiem przekonanie, że w takim przedziale czasowym jest intelektualnie możliwa kompetentna i prawidłowa pod względem merytorycznym i metodologicznym prognoza ewolucji współczesnego świata na płaszczyznach: politycznej, społecznej, kulturowej, religijnej, ideologicznej, militarnej, ekonomicznej i cywilizacyjnej, czyli ujmująca rzeczywistość międzynarodową aktualnego stulecia w sposób holistyczny, tzn. całościowy z uwzględnieniem potencjalnych konsekwencji wszystkich najważniejszych procesów przemian, przebiegających w świecie końca XX i początku XXI wieku.

Jak już to podkreślałem wcześniej, w perspektywie najbliższych 5–10 lat należy się spodziewać, że obecne procesy ewolucji współczesnego świata ulegną pogłębieniu, rozszerzeniu i jeszcze większemu skomplikowaniu, niż to ma miejsce aktualnie. Równocześnie trzeba rozważyć przynajmniej trzy różne opcje i scenariusze dalszego biegu wydarzeń międzynarodowych: optymistyczny, pesymistyczny i o charakterze mieszanym. Przedstawiłem je po raz pierwszy w swoim artykule wstępnym do nr 9 „Civitas Hominibus" z 2014 roku, chciałbym jednak do nich powrócić, gdyż nadal uważam je za odpowiadające mojej wizji najbliższej przyszłości, z jednoczesnym odnotowaniem pewnych nowych elementów, które ujawniły się w okresie ostatniego roku.

Wariant optymistyczny winien zakładać, iż dynamicznie rozwijające się procesy globalizacyjne i integracyjne będą obejmować w coraz większym stopniu nie tylko płaszczyznę społeczno-ekonomiczną, lecz także polityczną i ideologiczną. Będzie to prowadzić do uniformizacji systemów politycznych (poprzez promocję i umacnianie demokratycznych systemów politycznych typu europejsko-północnoamerykańskiego w krajach Południa świata), kultury i nauki (drogą rozbudowy wielostronnych kontaktów i współpracy międzynarodowej), poziomu życia i przestrzegania praw człowieka w szerokim spektrum tych zagadnień oraz kształtowania świadomości i mentalności w skali planetarnej. Nastąpi ograniczenie roli czynnika militarnego, w efekcie czego ograniczeniu podlegać będą wydatki wojskowe, zwłaszcza wielkich mocarstw światowych i regionalnych, co spowoduje w konsekwencji stopniowe wygaszanie konfliktów lokalnych i regionalnych. O międzynarodowej pozycji państw decydować będą przede wszystkim czynniki ekonomiczne, społeczne i cywilizacyjne.

Z kolei wariant pesymistyczny powinien zakładać, że procesy globalizacyjne i integracyjne będą słabnąć, a jednocześnie powodować coraz większe zróżnicowanie współczesnego świata, napotykając na dynamiczne przeciwdziałanie procesów dezintegracyjnych o charakterze destrukcyjnym i radykalnie zachowawczym. Zgodnie z wynikającym z II zasady termodynamiki prawem entropii oraz założeniami teorii chaosu Konrada

Lorenza zachodzące przemiany prowadzić będą do pogłębiającego się wewnętrznego nieuporządkowania i zamieszania w światowym układzie Nowego Ładu Międzynarodowego, który ukształtował się w latach 90. XX wieku. Wzrastać będzie na centra polityki międzynarodowej w USA i Europie Zachodniej nacisk ze strony fundamentalizmu islamskiego i rodzących się obecnie radykalnych i ekstremistycznych ruchów społeczno-politycznych o charakterze nacjonalistycznym, neofaszystowskim, rasistowskim i ksenofobicznym oraz rosnących w siłę, również zbrojną, różnorodnych organizacji terroryzmu międzynarodowego[1].

Towarzyszyć temu będzie relatywne słabnięcie, a może nawet zapowiadany przez różnych specjalistów zmierzch dominujących dotąd w stosunkach międzynarodowych USA i czołowych państw Unii Europejskiej (UE): Wielkiej Brytanii, Francji, Republiki Federalnej Niemiec (RFN) i Włoch, czyli Zachodu oraz Rosji na rzecz aspirujących do roli globalnych mocarstw: Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL), Japonii, Indii i Brazylii, których siła polityczna, ekonomiczna i militarna będzie szybko rosnąć w najbliższych latach[2].

Wreszcie rozpatrując na koniec trzeci scenariusz przemian we współczesnym świecie o charakterze mieszanym, można sobie wyobrazić, iż wszystkie zasygnalizowane powyżej czynniki będą się wzajemnie nakładać na siebie, wykluczać i niwelować. Tempo przemian będzie dostosowane do efektów pogłębiających się sprzeczności wewnętrznych współczesnych stosunków międzynarodowych w tym sensie, że okresy przyspieszenia zmian będą się przeplatać z okresami ich spowolnienia, a nawet stagnacji. Konsekwencją tych zjawisk będzie utrzymywanie się w dużym stopniu dotychczasowego kształtu Nowego Ładu Międzynarodowego, co będzie oznaczało, że nadzieje różnych ośrodków siły politycznej, ekonomicznej, militarnej i cywilizacyjnej w stosunkach międzynarodowych na dokonanie się daleko idących zmian zgodnie z ich życzeniami, interesami i planami strategicznymi mogą okazać się płonne i bardzo trudne do realizacji w przewidywanym horyzoncie czasowym najbliższych 5–10 lat.

Sumując dotychczasowe rozważania, pragnąłbym wyrazić, jak zawsze, nadzieję, że kolejny, jubileuszowy numer 10 „Civitas Hominibus" będzie pobudzającym intelektualnie wkładem do szerokiej dyskusji międzynarodowej na temat przemian współczesnego świata w połowie drugiej dekady XXI wieku.

---

[1] Zob. szerzej: I. Kraś, B. Matsili, M. Soja (red.), *Mechanika sceny międzynarodowej. Nowe wyzwania w nowej epoce*, AJD, Częstochowa 2013; A. Chodubski, M. Malinowski, E. Polak, P. Trawicki (red.), *Kształtowanie się Nowego Ładu Międzynarodowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007; M. J. Malinowski, R. Ożarowski, W. Grabowski (red.), *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009, passim.

[2] Zob. szerzej: P. J. Buchanan, *Śmierć Zachodu*, Wektory, Wrocław 2006; S. P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji*, Muza, Warszawa 2009; T. Todsor, *Nowy nieład światowy. Refleksje Europejczyka*, Dialog, Warszawa 2004, passim.

Bibliografia

Buchanan P. J., Śmierć Zachodu, Wektory, Wrocław 2006.

Chodubski A., Malinowski M., Polak E., Trawicki P. (red.), *Kształtowanie się Nowego Ładu Międzynarodowego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.

Huntington S. P., *Zderzenie cywilizacji*, Muza, Warszawa 2009.

Kraś I., Matsili B., Soja M. (red.), *Mechanika sceny międzynarodowej. Nowe wyzwania w nowej epoce*, AJD, Częstochowa 2013.

Malinowski M. J., Ożarowski R., Grabowski W. (red.), *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.

Todsor T., *Nowy nieład światowy*. *Refleksje Europejczyka*, Dialog, Warszawa 2004.